

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

© Олефіренко О., 2011

Досліджено особливості формування і функціонування системи національної екологічної політики. Отримано висновок, що екологічна криза є наслідком недосконалості механізмів соціально-економічної системи. Визначено роль екологічної складової у вирішенні політичних та економічних проблем. Проаналізовано проблеми реалізації сучасної національної екологічної політики та її значення у становленні постіндустріального суспільства. Обґрунтовано необхідність її подальшого удосконалення і визначено пріоритетні напрями її подальшого розвитку.

Ключові слова: екологія, стратегія, екологічна політика, екологічна криза, сталий розвиток.

Olga Olefirenko

FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF THE NATIONAL ENVIRONMENTAL POLICY

The article researches the features of formation and functioning of system of national environmental policy. It was concluded that environmental crisis is the result of imperfections in the mechanisms of socio-economic system. The role of the environmental component in solution of political and economic problems is disclosed. The problems of current national environmental policy and its importance in the formation of post-industrial society are analyzed. The necessity of its further improvement and priority directions of its further development is grounded.

Keywords: environment, strategy, environmental policy, environmental crisis, sustainable development.

На початку XXI ст. екологічна складова постає все важливішою частиною політики будь-якої держави. Це зумовлено насамперед невпинним поглибленням екологічної кризи, а точніше кризи відносин суспільства з природою. Йдеться про інтенсивне якісне і кількісне знищення природних умов та ресурсів, необхідних і достатніх для існування усього живого, передусім людини. Методи організації політики на глобальному рівні стали критичним чинником, який впливає на довготривалі сталі відносини між людством і довкіллям. У зв'язку з негативними явищами, їхнім масштабом, зростанням динамізму гостроти і комплексним характером виникає загроза переростання екологічної кризи в екологічну катастрофу, що може призвести зрештою до загибелі нашої цивілізації. Сьогодні все більше виникає необхідність радикальних заходів щодо цілей і пріоритетів розвитку кожної країни і суспільства загалом.

У сучасних умовах об'єктивно актуалізувалося творення механізмів прийняття політичних рішень в екологічній сфері через досягнення політичного консенсусу та стабільності інтересів різних інститутів та суб'єктів політичної влади в українському суспільстві. Піднесення значущості формування та вдосконалення екологічної політики в Українській державі відповідає запитам кожного її пересічного громадянина, передбачає зміцнення засад екологічної ідеології в контексті легальної економіки та публічної політики, подальше глибинне демократичне реформування суспільно-політичного устрою. Сьогодні надзвичайно актуальною є зміна ідеології традиційної соціально-економічної діяльності в усіх регіонах країни, екологізація існуючого багатоманітного спектра суперечливих політичних декларацій і цінностей, надання їм державницького спрямування.

Серед них екологічний імператив неодмінно має посідати визначальне місце як умова реалізації усіх загальнодержавних, галузевих і громадських політик розвитку, перебувати серед дієвих економічних важелів, стати реальним критерієм подальшого вдосконалення існуючого законодавства та економічних механізмів, стимулювати процеси запровадження світового устрою.

Проблеми формування екологічної політики досліджуються як вітчизняними, так і зарубіжними ученими. Основні аспекти формування та реалізації екологічної політики, її регіональні особливості висвітлені в працях Кравціва В.С., Васюти О.А, Хлобистова Є.В., Долішнього М.І., Туниці Ю.Ю., Синякевича І.М. Проблеми екологічної політики розглядають такі зарубіжні вчені, як У. Баумоль, К. Боулдінг, А. Ендрес, Н.В. Пахомова. Водночас необхідно зазначити відсутність системного підходу під час визначення принципів екологічної політики.

Мета роботи – проаналізувати проблеми сучасної національної екологічної політики, її пріоритети, цілі, закономірності, механізми, тенденції, характер, особливості функціонування, а також визначити головні принципи формування екологічної політики та пріоритетні напрями її подальшого розвитку.

Сучасний політичний процес характеризується усвідомленням міжнародною спільнотою нових викликів та загроз глобальному цивілізаційному розвитку. Спостерігається чітка тенденція до розширення змісту поняття безпеки з урахуванням не тільки політичних, військових, економічних, а й культурно-цивілізаційних та екологічних аспектів. Сьогодні неможливо відокремити вирішення екологічних проблем від можливостей економічних можливостей і політичних устремлінь. Політика, економіка і екологія стають причинно-наслідковим ланцюгом, взаємозалежними чинниками глобальної перспективи [1].

Процеси світової глобалізації та суспільних трансформацій у сучасну епоху посилили пріоритетність екологічної проблематики. Здебільшого на етапі становлення індустріального та постіндустріального суспільства турбота про довкілля з утилітарної точки зору виявляється нерентабельною. Але різні форми життя, стан здоров'я та працездатність людей – це найвища цінність суспільства, яке керується широкими соціальними критеріями в інтересах майбутнього.

Сучасна світова екологічна криза є наслідком функціонування фундаментальних механізмів глобальної соціально-економічної системи, надзвичайно високих можливостей розвитку технологій виробництва і водночас концептуально-функціональної обмеженості традиційних принципів використання природних ресурсів, що призвело до порушення коеволюційної єдності розвитку суспільства та біосфери як єдино реальної можливості їхнього спільного сутнісного буття.

Деградація природного довкілля у різні часи відбувалася в усіх без винятку країнах, за усіх відомих політичних систем і режимів внаслідок антропогенного впливу, незважаючи на всезагальну зацікавленість у забезпеченні гідного екологічного майбуття наступним поколінням. З позицій імперативів сучасної глобалізації та безпеки світового розвитку динаміка екологічної деградації викликає загальнолюдську занепокоєність.

Антропогенний вплив та його зростаючі негативні соціоекологічні наслідки зумовлюють зміну суспільних підходів до розвитку соціально-економічної, науково-технологічної, духовної сфер на світовому, регіональному та національному рівнях. Традиційні форми охорони природи за цих умов неспроможні забезпечити ефективний захист біосфери від нерационального споживання її ресурсів, яке з кожним цивілізаційним витком нарощує масштаби та глибину впливу, набуває нових ознак, зумовлених всеохопним розвитком науково-технічного прогресу, демографічними диспропорціями, інтенсивним втручанням людини в усі сфери життя природи, вичерпністю багатьох природних ресурсів. Утилітарне ставлення до природи безнадійно відходить в історичне минуле, а сама природа глибоко інтегрована у різноманітні функції суспільства. Тому шлях оптимізації впливу суспільства на природу на сучасному етапі необхідно віднайти у стратегії державно-політичного управління економікою та соціальним життям, науковій розробці й активному запровадженні якісно нових політичних, науково-технічних, соціально-економічних, правових,

освітніх, світоглядних принципів, які б відповідали новітній соціоекологічній парадигмі, сприяючи неперервному, сталому та безпечному розвитку України [2].

Розроблення і реалізація національних стратегій сталого розвитку передбачає посилення екологічної складової економіки. При цьому виникають питання: чи можна забезпечити збалансоване виконання соціально-економічних завдань на перспективу і зберегти сприятливе довкілля? І якщо можна, то за допомогою яких важелів і методів? Реалізація державної стратегії сталого розвитку України й окремих її регіонів передбачає комплекс заходів для державного регулювання природокористуванням і стимулювання природоохоронної діяльності шляхом проведення цілеспрямованої соціально-економічної, фінансової та податкової політики в умовах ринкових відносин. Йдеться про гармонізацію економічних та екологічних інтересів розвитку, включення понять "екологічні блага" і "екологічний добробут" у систему економічних відносин. [3, с. 220–251].

Екологічна політика в Україні формувалась в процесі становлення держави під дією як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. Узагальнюючи п'ятнадцятирічний досвід організації системи управління екологічною безпекою, можна констатувати, що екологічна політика поступово займає належне їй місце в управлінні суспільними процесами як на національному, так і на регіональному рівнях [4, с. 7].

Роки незалежності України стали періодом утворення та становлення зовсім нової державної системи гарантування екологічної безпеки управління охороною довкілля та природокористуванням – належно організованої і територіально розгалуженої системи виконавчих органів у сфері охорони навколишнього середовища. Стає очевидним, що стабільний розвиток нашої держави має бути забезпечений на основі пріоритетного урахування екологічного чинника. Нові підходи повинні враховувати необхідність об'єднання економічної ефективності і ресурсно-екологічної збалансованості. Це забезпечило б формування та послідовну реалізацію державної політики у сфері гарантування екологічної безпеки та раціонального використання природних ресурсів, тобто цілеспрямованого переходу до екологічно орієнтованої моделі ринкової економіки.

До вирішення проблем стратегії сучасної національної екологічної політики в єдності її пріоритетів, цілей, процесуальності, закономірностей, механізмів, тенденцій, характеру, умов, особливостей становлення та функціонування слід підходити як до самостійної сфери суспільних відносин, пов'язаної із системним реформуванням та розвитком українського суспільства серед глобальних цивілізаційних процесів. Правильно обраний курс гарантування екологічної безпеки сприятиме точній постановці цільових орієнтирів, послідовності екологічної політики, логічному та ефективному вирішенню пріоритетних проблем гарантування екологічної безпеки, концентрації навколо них зусиль та ресурсів, вибору ефективних організаційних рішень.

Тому для адекватної відповіді на виклики часу в основу модернізації стратегії України було покладено новітню доктрину сталого (екологічно і соціально збалансованого) розвитку.

Доведено, що для розробки ефективних механізмів стратегія екологічної безпеки повинна формуватися як ієрархічно організований комплекс економічних завдань і рішень, основу процесів прийняття яких мають становити суспільно-політичний, проблемно-цільовий, галузево-ресурсний підходи. Розвиток еколого-економічної ситуації визначається не стільки природними законами, скільки закономірностями розгортання людської діяльності в конкретно-історичних умовах суспільного буття, вивчення яких становить пріоритетне методологічне завдання системного регулювання соціоекологічних процесів [5]. Тобто для забезпечення стратегічного курсу гарантування екологічної безпеки, спрямованого на попередження виникнення дестабілізуючих чинників порушення екологічної рівноваги, потрібно використовувати такий стратегічний набір інструментів, що повинен ґрунтуватись на засобах адміністративно-контрольного впливу: нормативів, стандартів, ліцензій (економічно-стимулювальний інструмент) та соціально-психологічного впливу (підвищення рівня екологічної свідомості, пропаганда здорового способу життя).

Важливою ланкою подальшої екологічної стратегії України є вирішення вартісних суперечностей природокористування та техногенного впливу на довкілля [6, с. 6].

Відсутність ефективної системи управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та повільніше, ніж очікувалося, проведення структурних реформ і модернізація технологічних процесів в умовах зростання національної економіки призводить до збільшення рівня забруднення та зумовлює підтримку застарілих, неефективних підходів до використання енергетичних і природних ресурсів.

Підвищення якості життя і здоров'я її населення, а також забезпечення національної безпеки можливі лише за умови збереження природних систем, підтримки та поліпшення якості довкілля. Для цього необхідно розробити і послідовно реалізувати державну екологічну політику з питань розвитку усіх сфер життя країни і забезпечити впровадження принципів охорони довкілля та невиснажливого використання природних ресурсів у національну систему соціально-економічних відносин.

Все це та багато іншого зумовило необхідність розроблення і прийняття нового стратегічного документа на довгострокову перспективу – Стратегію національної екологічної політики України. Так, 17 жовтня 2007 року розпорядженням Кабінету Міністрів України зроблено перші кроки у цьому напрямі, тобто схвалено Концепцію національної екологічної політики України на період до 2020 року [7]. Положення концепції враховують процеси глобалізації економіки; розвиток ринкових відносин, рішення Всесвітнього саміту зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі, що відбувся у 2002 році, та Комплексної програми реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті на 2003–2015 рр., Конвенції про охорону і сталий розвиток Карпат, документа “Екологічне партнерство в регіоні ЄЕК ООН: Екологічна стратегія для країн Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії”, Пан’європейської стратегії біологічного та ландшафтного різноманіття; вступ України до СОТ; положення низки міжнародних зобов’язань України в сфері охорони довкілля та екологічної безпеки.

Новою Концепцією національної екологічної політики України на період до 2020 року (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2007 № 880-р) визначено, що: «Мета реалізації національної екологічної політики полягає в стабілізації і поліпшенні екологічного стану території держави шляхом утвердження національної екологічної політики як інтегрованого фактора соціально-економічного розвитку України для забезпечення переходу до сталого розвитку економіки та впровадження екологічно збалансованої системи природокористування».

Основними цілями національної екологічної політики є:

- досягнення безпечного для здоров'я людини стану довкілля;
- підвищення рівня громадянської свідомості із питань охорони довкілля;
- поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки;
- удосконалення системи інтегрованого екологічного управління шляхом включення екологічної складової до програм розвитку секторів економіки;
- удосконалення регіональної екологічної політики, зменшення негативного впливу процесів урбанізації на довкілля;
- припинення втрат біо- та ландшафтного різноманіття, формування екомережі, розвиток заповідної справи;
- забезпечення екологічно збалансованого використання природних ресурсів.

Національна екологічна політика ґрунтується на принципах:

- рівності трьох складових розвитку держави (економічної, екологічної, соціальної), що зумовлює орієнтування на пріоритети сталого розвитку, врахування екологічних наслідків під час прийняття економічних рішень;
- екологічної відповідальності, яка потребує запровадження відповідальності за будь-які порушення законодавства про охорону довкілля;
- запобігання, що передбачає аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються на результатах державної екологічної експертизи, а також проведення державного моніторингу довкілля;

- інтеграції питань охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів (екологічних цілей) в секторальну політику на тому самому рівні, що й економічні та соціальні цілі;
- "забруднювач та користувач платять повну ціну", що передбачає запровадження для забруднювача стимулів щодо зниження рівня негативного впливу на довкілля та повну відповідальність користувача за стан наданих йому у користування природних ресурсів, а також зменшення впливу його діяльності (бездіяльності) на стан цього середовища;
- міжсекторального партнерства та залучення до реалізації політики усіх зацікавлених сторін, який наголошує, що лише шляхом спільного вирішення нагальних проблем можливо забезпечити успішну реалізацію екологічної політики.

На сучасному етапі національна екологічна стратегія має створити передумови виконання комплексу завдань у сфері довкілля, а стратегічне планування політики екологічної безпеки повинно спиратися на: політичну пріоритетність вирішення проблем екологічної безпеки; інтеграцію екологічної складової в галузеві політики – економічну, соціальну; екологічну відповідальність суб'єктів промислової сфери; збалансування та взаємне доповнення загальнонаціональних і регіональних екологічних пріоритетів; науково-експертне обґрунтування засобів ефективного подолання екологічних загроз.

Розроблення Стратегії національної екологічної політики України зумовлено необхідністю підвищення ефективності структури управління надзвичайними екологічними ситуаціями на державному та регіональному рівнях через виконання стратегічних завдань шляхом збереження й покращання усіма доступними методами та стратегіями умов життєдіяльності людей, довкілля, впровадження систем очищення та ресурсоощадних технологій, що забезпечить дійсно значний прорив у сфері нормативно-правового забезпечення екологічної політики держави, основними принципами якої є: довгостроковість; випереджальний характер стосовно планів соціального й економічного розвитку; оцінка ступеня господарського освоєння природних ресурсів з урахуванням комплексності, утилізації відходів та інших чинників; оцінка особливостей розвитку природоохоронної інфраструктури як складового елемента господарського комплексу країни з урахуванням особливостей розвитку продуктивних сил на перспективу; облік регіональних особливостей екологічних наслідків розвитку продуктивних сил окремих регіонів країни, міст і міської агломерації.

З урахуванням виваженої гармонізації чинного екологічного законодавства європейських держав і національних інтересів, а головне – орієнтування на нові, перспективні еколого-економічні механізми, Україна матиме більші переваги і перспективи, якщо застосує ініціативний підхід до вироблення Стратегії національної екологічної безпеки, яка будуватиметься на засадах перспективності, ефективності й мінімальної видатності, а також адекватності тенденціям розвитку регіонів, зокрема адаптації інноваційної еколого-економічної політики ЄС, враховуючи національні умови і завдання.

Сьогодні Кабінет Міністрів відповідно до статті 93 Конституції України подав в порядку законодавчої ініціативи на розгляд Верховної Ради Проект закону України "Про Стратегію національної екологічної політики на період до 2020 року" (від 26.08.2010) [8].

Сталий розвиток України, підвищення якості життя й здоров'я населення та забезпечення національної безпеки можливі лише за умови збереження та поліпшення якості довкілля. Це нерозривно пов'язано з підготовкою і подальшою послідовною реалізацією державної екологічної політики, яка охоплює розвиток усіх сфер життя країни і забезпечує впровадження принципів охорони довкілля та невиснажливого використання природних ресурсів у межах збалансованого соціально-економічного розвитку України.

Необхідність прийняття Стратегії національної екологічної політики України на період до 2020 року зумовлена важливістю посилення дієвості екологічної політики, формування і розвитку державних і громадських екологічних інституцій, удосконаленням законодавства України з метою гармонізації із європейським законодавством.

Стратегічною метою національної екологічної політики є збереження природних екосистем, підтримка їх цілісності, поліпшення якості життя і здоров'я населення, забезпечення екологічної безпеки країни, впровадження збалансованої системи природокористування для сталого розвитку суспільства.

Проект закону України передбачає схвалення засад розвитку та впровадження національної екологічної політики.

Проект Стратегії має розглядатися як законодавчо визначене підґрунтя для подальшого розроблення та реалізації комплексу природоохоронних заходів через розроблення Національних планів дій з охорони довкілля.

Прийняття Стратегії дасть змогу визначити пріоритетні напрями фінансування природоохоронних заходів, що уможливить забезпечити найефективніше та найоптимальніше використання коштів Державного бюджету України у межах чинного фінансування природоохоронних потреб.

Стратегія також спрямована на створення сприятливого податкового, кредитного та інвестиційного клімату для залучення коштів міжнародних донорів та приватного капіталу у природоохоронну діяльність для досягнення вказаних в Стратегії цілей.

Узагальнюючи можна стверджувати, що збереження сприятливого довкілля, а також збалансоване виконання соціально-економічних завдань на перспективу, можливе насамперед за рахунок посилення екологічної складової політики Держава повинна взяти на себе усю стратегічну відповідальність за здійснення екологічної політики. При цьому в основу державного регулювання має бути покладений принцип неперервності та комплексності управління цим процесом. Необхідно реально екологізувати принципи і практику управління суспільством, матеріальним виробництвом та комплексом усіх його галузей; створити ефективну еколого-економічну систему природокористування; новітні технології ресурсозаощадження; вивести країну на світовий рівень розуміння, а відтак практики раціонального використання природних ресурсів та довкілляощадного розвитку. Повинна посилитись конструктивна функція держави в становленні розвиненої системи ринкових економічних інструментів екологічної політики, екологізації Державного бюджету. Поглиблення політико-екологічної обґрунтованості державних рішень є передумовою піднесення значення екологічної політики в суспільстві, чинником трансформації громадської думки щодо екологічної складової державотворення, розвитку екологічного правового поля. Необхідно формувати єдиний екологобезпечний господарсько-економічний простір, який повинен стати основою сталого та екологобезпечного розвитку країни. Екологізація економіки повинна передбачати розроблення та здійснення державної політики використання природних ресурсів як національного економічного потенціалу, який застосовується в суспільному виробництві та має свою вартість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хінева М. Стандарти енергозбереження та захисту навколишнього середовища в ЄС як сучасне джерело конкурентних переваг [Електронний ресурс] / М. Хінева.– Головне управління зовнішньоекономічної діяльності та європейської інтеграції Одеської державної обласної адміністрації. – 2009. – Режим доступу: <http://ved.odessa.gov.ua/Main.aspx?sect=Page&IDPage>.
2. Васюта О.А. Проблеми екологічної політики України в контексті глобального розвитку / Автореф. дис. ... д-ра політ. наук: спец. 23.00.02 "Політичні інститути та процеси" / О.А. Васюта; НАН України. Ін-т політ. і етнонац. дослідж. – К., 2002. – 38 с.
3. Максимів Л.І., Буйна І.С. Формування концепції екологічного аудиту в Україні в контексті європейської інтеграції / Л.І. Максимів, І.С. Буйна / Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах конкурентного середовища. – Львів: НЛТУУ Науковий вісник: 2005. – Вип. 15.7– С.215 – 220.
4. Кравців В.С. Регіональна екологічна політика в Україні (теорія формування, методи реалізації) / В.С. Кравців / НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2007. – 336 с.
5. Сосюра С.Г. Стратегічні орієнтири забезпечення екологічної безпеки України / С.Г. Сосюра // Механізм

регулювання економіки. – 2008. – Т.2, № 4. – С. 143–149. 6. Хлобистов Є.В. Екологічна безпека трансформаційної економіки / відп. ред. С.І. Дорогунцов. – К.: Агентство «Чорнобильінтерінформ», 2004. – 336 с. 7. «Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року» / Кабінет Міністрів України. – Офіційний вісник України. – К.: ДП "Держреєстр, 2007. – № 79. – С. 170. 8. Проект закону України "Про Стратегію національної екологічної політики на період до 2020 року". – [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – 2010.– Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf.

УДК: 177.7:004.7:329.17:329.18:329.26(477)

Роман Пасічний

Національний університет "Львівська політехніка"

АКТИВІЗАЦІЯ ПРАВОРАДИКАЛЬНИХ РУХІВ УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

© Пасічний Р., 2011

Розглядаються основи ідеології та рівень активності праворадикальних рухів та організацій України. Вивчаються Інтернет-ресурси цих рухів та організацій як засіб залучення нових членів, зокрема з середовища футбольних вболівальників. Досліджуються причини участі в нетолерантних діях чи висловлюваннях. Робиться висновок, що гармонійна злагода громадян в Україні має забезпечуватися на основі правового захисту.

Ключові слова: праворадикальні рухи й організації, моби, футбольні фанати, Інтернет-простір, націонал-соціалізм, екстремізм, скінхеди.

Roman Pasichnyy

REVITALIZATION OF THE RADICAL RIGHTMOVEMENTS IN UKRAINE: CAUSES AND CONSEQUENCES

Consider the basis of ideology and the level of activity right radical movements and organizations of Ukraine. Studed links of these movements and organizations as a means of attracting new members, including the environment of football fans. Investigate the causes of participation in intolerant acts or statements. The conclusion is that the harmony of citizens in Ukraine must be provided on the basis of legal protection.

Keywords: tolerance, rightmovements and organizations, internet, nationalism, nacional-socializm, extremism, skinhead.

У 2012 р. відбудеться чемпіонат з футболу Євро-2012. Україна, як одна з країн, де він відбудеться, активно готується до його проведення. Та підготовка до чемпіонату – це не тільки стадіон, готелі, дороги, клуби. Це насамперед люди – уболівальники, футбольні фанати. Очікується приїзд уболівальників з інших країн, відповідно постає «проблема» людей з іншим кольором шкіри та віросповіданням. Активізація неонацистських та правоекстремістських угруповань та поширення їхньої ідеології серед футбольних фанів зумовлює актуальність статті. Ці організації, рухи та їхня ідеологія відповідно будуть об'єктом та суб'єктом дослідження. Проблему молодіжних праворадикальних рухів досліджували такі науковці: М. Бабій, О. Вітринська, В. Жадько, В. Калюжний, В. Любчук, В. Новік, Г. Сергієнко та ін. Новизна роботи полягає у дослідженні місця і ролі фанатських угруповань у праворадикальних організаціях та рухах.